

Mali ilegalci

Ljubljana, 1981

Vem, da je moje delo učenje. Sedaj hodim v osnovno šolo, ko jo bom končal, se bom vpisal v kakšno srednjo šolo in tako naprej, dokler ne bom prišel do poklica in se zaposlil, tako kot so zaposleni moji starši in sploh vsi odrasli. Do tedaj pa me bosta vzgajala in mi nudila vse potrebno očka in mamica.

Vse je tako preprosto, če človek živi v miru. Želim si lego kocke, novo bundo ali smučji in starši mi to kupijo. Verjetno tako počno vsi moji vrstniki po svetu. Ali res? Ko zvečer sedem pred TV sprejemnikom, zaživi pred menoj drug svet. Gledam lačne obraze otrok v Afriki. Le kako oni hodijo v šolo? Saj nimajo ne mleka

ne kruha, da bi si potešili lakoto in žejo, da o zvezkih sploh ne govorim. Gledam prestrašene otroke v Aziji, ki se s starši zatekajo v tuje dežele pred uničevalno vojno, da si rešijo gola življenja. Mar oni sploh vedo, kaj je toplota doma. Takrat se zamislim: bi jaz lahko hodil v šolo, se igral, bil vsak dan sit in lepo oblečen, če ne bi živel v miru? Ne! Ni prav, da na to pomislim samo takrat, kadar vidim na televiziji grozljive prizore iz Afrike in Azije. Zavedam se, da je mir potreben, da se otroci lahko učijo in odraščajo v ustvarjalne ljudi. Želim si, da bi tudi drugi otroci po svetu tako lepo in mirno živeli kot jaz.

PETER GOLOB, 3. A.

Tako lepo in iskreno je v šolski zvezek napisal mali Peter in tako danes razmišlja še veliko mladih glav šir domovine. Tisoče drobnih rok, sklenjenih v živ obroč herojskega mesta, in pesem, zapeta iz src najmlajših, je znova potrdila, da neuklonljiv duh živi dalje, da ostajajo temelji našega mesta trdni, kot so bili v tistih najtežjih časih, pred 40 leti. Ko zremo na brezskrbno mladost, ki se razigrano razliva po ulicah našega mesta, privro na dan spomini na neko drugo mladost, na otroštvo, ki mu je bil bližji strah, kot razigran smeh, otroštvo, ki ni poznalo vetrov in lego kock, otroštvo, ki je bilo oropano največjega bogastva – varnega zavetja matere in očeta.

Ljubljana, 1941–1945

Vojna ni prizanašala nikomur, tudi najmlajšim ne. Obroč bodeče žice se je neusmiljeno zarezal med starše, ki so odšli v partizane, bili odpeljani v internacijo in zapore, ali pa so padli pod streli sovražnikov, in malčke, ki so ostali v okupiranem mestu. Pa vendar niso ostali sami. Odprla so se srca mater in deklet in stkala se je humana in požrtvovalna mreža, edinstvena v svetovni zgodovini.

Obiskali smo dve ženi, takrat dekleti, ki sta skrbeli za male ilegalčke, kot jim z ljubeznijo še danes pravita, – Vando Zihlerl in Minko Sodja.

»Slovenska narodna pomoč – SNP se je imenovala organizacija za socialno skrbstvo med NOB in ena od njenih nalog je bila skrb za otroke naših borcev, ki so kot ilegalci delali na terenu, bili v partizanih ali v internaciji. Nekateri so postali sirote padlih borcev in talcev. Sprva je bilo teh otrok okrog 15 do 20. Že leta 1943 pa je število naraslo na okrog sto. To so bili otroci vseh starosti, od dojenčkov do 15 let, največ pa je bilo malčkov petih, šestih let. Posebna skrb je veljala otrokom staršev, ki so opravljali zelo odgovorne naloge in jim je pretela večja nevarnost, da jih okupator odkrije, saj se je marsikje posluževal celo mučenja otrok, da bi izsilil priznanje njihovih staršev, ki so mu padli v roke.

Vsa dejavnost in skrb za otroke je potekala v največji tajnosti, se spominjata sogovornici. »Družine, ki so skrbele za otroke, pogosto niso vedele, čigavega otroka imajo v reji. Otroci so bili uradno prijavljeni pod tuji imeni in tako pravi pravcati ilegalčki. Nekateri družine so zmogle

same materialno skrbeti za otroke in s tem prispevale svoj delež k narodnoosvobodilni borbi, čeprav je bilo takrat težko prehraniti vsaka usta, vse je bilo na karte. Nekaterim družinam smo plačevali za prehrano otrok. Preko svojih zaupnikov smo skrbeli za ilegalne karte za mleko in živilske karte, ki jih je tiskala ilegalna tiskarna.

Nekaterim najbolj zanesljivim rejnikom smo te karte izročali, da so se sami oskrbeli z živili, največ pa smo jih vnovčili sami v določenih špecerijskih trgovinah. Starejši Ljubljanci se bodo še spomnili špecerijske trgovine Jurčič, ki je bila v takratni Slaviji, pa Mirana Bertoka na Tržaški; imeli smo tudi svoje »magacine«, kjer smo razdeljevali hrano za ilegalce in eden takih je bil v gostilni Novi svet – stala je tam, kjer se zdaj bohoti hotel Lev. Vanjo so radi zahajali begardisti in Italijani. Natakari Rezka Hostnik je bila naš človek in tako smo merili in delili živila za ilegalce in predvsem za otroke prav pred sovražnikovim nosom – v soseščini sobi...»

Hudomušne iskricke se ob tem zasvetijo v očeh obeh sogovornic in za hip sta pred menoj spet mladi, hrabri dekleti, prekaljeni ilegalci...

»Se še spominjaš, kako sva otovorjeni raznašali živila po mestu, saj so bile rejniške družine posejane po vseh koncih mesta...»

»Lani nas je zapustila Zihlerlova mami, ki je leta 1942 za Ado Krivičev prevzela celotno skrb za organizacijo.»

Mami... Koliko topline in ljubezni v eni sami, tiho izrečeni besedi. Pa tudi Milene Sušnik, Nade Lavrič in

Zihlerlova mami ob sedemdesetletnici leta 1957 v krogu svojih nekdanih varovancev in sodelavk

natakari Rezke Hostnik ni več. »Mami« je bila tudi Vandina prava mati, vendar sta se srečevali le občasno, na določenih mestih, kot so zahtevale naloge; kje prebiva njena mati, pa tudi Vanda ni vedela. Varnost otrok je bila najpomembnejša...

»Tudi za otroke je bilo hudo«, poudari tovarišica Vanda, »posebno za tiste, ki smo jih morali zaradi nevarnosti velikokrat seliti... In po vojni vseh bridkosti malih ilegalčkov in njihovih staršev še ni bilo konec. Nekateri otroci so se tako navezali na svoje rejniške družine, ki so jim nudile varno zavetje v tistih strašnih časih, da pravih staršev niso poznali, niso se mogli privaditi nanje. Nekateri so bežali nazaj k rejniškim družinam...»

Boleči spomini, ki jih človek ne more pozabiti, spomini, ki jih nikoli ne smemo pozabiti.

Majsko sonce se poigrava po malce že orumenelih fotografijah pred nami. »Se še spominjaš Kidričeve Jurkice, pa Tomšičevega Miša, Kraigerjeve Metke, Ocepkeve Tatjan-

ce...« brskata po spominu med svojimi varovančki tovarišici Vanda in Minka. Le kdo bi se vseh spomnil! Čez sto jih je bilo. Pa še sto takih, ki so bili sicer pri svojih družinah, vendar jim je bilo potrebno materialno pomagati.

Slovenska narodna pomoč je organizirala tudi zbiranje perila, obleke in obutve, nekatera podjetja pa so dala blago, iz katerega so žene na terenu izdelovale obleke in perilo za otroke, ali pa so ga dale rejnikom, da so sami izdelali potrebna oblačila. Pomoč so nudili tudi zdravniki, ko je bilo potrebno, celo v otroški bolnišnici so se zdravili mali bolniki, pod ilegalnim imenom, seveda.

Ljubljana je skrbela za male ilegalčke, na vsakem koraku so priskočili na pomoč zanesljivi ljudje.

»In kar je najvažnejše – izdan ali zajet ni bil niti en sam otrok!«, sta z ne malo ponosa zaključili pripoved Vanda Zihlerl in Minka Sodja.

LUČKA ŠPAT

Ob obletnici smrti Josipa Broza Tita

4. maja 1980 nas je zapustil tovariš Tito – oče današnje Jugoslavije in vzornik nas mladih.

Letos mineva prva obletnica tega najbolj žalostnega dogodka po vojni, zato smo pionirji, pa tudi mladinci na prulski šoli sklenili ovekovečiti ta dogodek. V okviru PO pod vodstvom tov. Skrabove smo naredili razstavo, ki prikazuje Tita kot maršala, vodjo neuvrščene Jugoslavije. Ob 8. uri so se vsi učenci od prvega do osmega razreda udeležili komemorativne slovesnosti v spomin na Tita. Titovo delo in dogodke lanskega maja je ovekovečila tov. Pogorelčeva – pomočnica ravnateljke šole. Učenka 2. a pa je recitala pesem Hiša cvetja. Titov spomin smo počastili z enominutnim

molkom in obljubili, da bomo nadaljevali njegovo pot, stopajoč po njegovih poteh. Po slovesnosti smo se vrnili v razred in delovno obeležili ta dan, vse do 15. ure, ko smo se zbrali delegati oddelčnih skupnosti na prostoru pred šolo in v času tuljenja siren molče posadili »drevo mladosti« Titu v spomin. Zasadili smo mlado brezo, ki bo rasla z nami in nas spominjala na delo tovariša Tita in na obljubo o nadaljevanju njegove poti. V jamo smo položili tudi zapečateno steklenico, v kateri je list z napisom:

»V spomin na prvo obletnico smrti maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita zasajamo to brezo.

Pionirji in mladinci OŠ Prule, Ljubljana, 4. maja 1981 ob 15.05.«

»Rdeči križ z vami – za vas«

V začetku maja je po vsej Jugoslaviji potekal vsakoletni Teden Rdečega križa. Aktivisti Rdečega križa Slovenije so v teh sedmih dneh pripravili številne aktivnosti. Tako so bili na vseh osnovnih šolah sprejemi v članstvo Rdečega križa, zaključevali so se 20-urni tečaji prve pomoči. Postali smo bogatejši, saj je 470 učencev v občini pridobilo znanje o samopomoči in nudenju pomoči sočloveku.

Namen tedna Rdečega križa ni bil v tem, da se v nekaj dneh opravi čimveč akcij in razgiba vse aktiviste, ampak v tem, da se vsem delovnim ljudem in občanom, ki združujejo materialna sredstva za organizacijo, posredujejo informacije o vseh pomembnejših akcijah RKS.

Iz poročila za leto 1980 stopa v ospredje razvijanje vseh oblik soli-

darnosti. Ob treh naravnih katastrofah, ki so prizadele naš Kopaonik, mesto El Asnam v Alžiriji in kraje v južni Italiji, je RKS zelo hitro ukrepal in poslal na prizadeta področja poljsko bolnišnico, šotore, odeje, razna oblačila, rjuhe, brisače, spalne vreče ter kompletne hrane.

Izpraznjeni depoji so se ponovno začeli obnavljati z materialom, ki je bil zbran ob trinajsti tradicionalni ak-

ciji zbiranja rabljenih oblačil, obutve in posteljnine. V Centru so občani darovali 13.000 kg rabljenih oblačil.

Glede na vsesplošno stabilizacijska prizadevanja je bil dan velik poudarek zbiranju odpadnega papirja in neuporabnih tekstilnih predmetov.

V devetih specializiranih brigadah RKS je v manj razvitih krajih Slovenije 140 mladincev in mladink delovalo v brigadirskih vrtcih, nudilo pomoč starejšim in bolnim občanom. Brigadirji so bili iz vrst dijakov zdravstvenih šol, vzgojiteljske šole in študentje Višje šole za socialno delo.

Lani je v občini Ljubljana Center darovalo kri več kot 4.000 delavcev.

Ob naštevajanju aktivnosti RKS ne smemo prezreti velikega deleža, ki ga je organizacija vložila v skrb za zdrav razvoj otrok. V Mladinskem zdravili-

šču in okrevališču RKS Debeli rtič je v lanskem letu nabiralo moči in okrevalo 5.729 otrok. Žal moramo v isti sapi povedati, da so še premalo izkoriščene možnosti, ki jih ima zdravilišče za zdravljenje in preventivno rehabilitacijo otrok.

Težko je s kratkim opisom prikazati in poročati o vseh aktivnostih, ki so jih s prostovoljnimi delom opravili številni aktivisti RKS. Tudi ni mogoče, da bi našli vse materialne dobrine, ki so jih namenili delovni ljudje in občani za sočloveka. Prav gotovo pa drži spoznanje, da se taki rezultati lahko dosegajo le v pogojih, kjer prihaja do izraza soodgovornost vsakega posameznika pri urejanju slehernega vprašanja.

M. S.